

Berlínská konference evropských komunistických a dělnických stran o otázce války a míru

Konference 29 komunistických a dělnických stran, která se konala v Berlíně ve dnech 29.—30. června 1976, představuje významnou politickou událost v životě evropského komunistického a dělnického hnutí a evropských národů. Vedoucí představitelé komunistických a dělnických stran socialistických a kapitalistických zemí, kteří reprezentovali 29 miliónovou armádu evropského komunistického hnutí, vykonali v průběhu konference velkou politickou práci a sjednotili svá stanoviska na řadu aktuálních politických problémů. Dali dělnické třídě, pracujícím a evropských národům politickou orientaci v oblasti dalšího boje za mír, bezpečnost a společenský pokrok.

XXV. sjezd KSSS na základě toho, čeho bylo už dosaženo v průběhu plnění mírového programu, prohlásil: Přestože světový mír ještě rozhodně není zajištěn, můžeme plným právem říci: ozdravení mezinárodního ovzduší přesvědčivě dokazuje, že dosažení trvalého míru není jen ušlechtilé přání, nýbrž zcela reálný úkol. A o jeho splnění je možno, a je třeba, dále všemožně usilovat.

Otázka války a míru a problematika sociálního pokroku tvořily hlavní náplň jednání konference evropských komunistických stran. Konference oba základní problémy současnosti řešila za situace, kdy Evropa vstoupila do nové epochy, kterou na jedné straně charakterizuje proces uvolňování mezinárodního napětí a s ním spojená reálná perspektiva trvalého míru a na druhé straně okolnost, že vojenský konflikt s použitím jaderných zbraní by pro Evropu znamenal katastrofu. Proto boj

sí socialismu a mezinárodního revolučního hnutí za pozitivní řešení otázky války a míru má pro evropské národy prvořadý význam.

Stanovisko marxisticko-leninských stran k otázce války a míru vychází z charakteru současné epochy, z revolučních přeměn ve světě, z poměru třídních sil ve světě, z nezměnné podstaty imperialismu, z vojenskopolitické situace ve světě. Dále komunistické strany berou v úvahu důsledky vědeckotechnické revoluce ve vojenskosti.

Pokud existuje imperialismus, potud zůstává zachována sociálně ekonomická základna válek a existuje i nebezpečí vzniku nové světové války. Avšak celkové oslabení imperialismu, upevnění pozic a sil světového socialismu a dalších revolučních sil a změny poměru třídních sil ve světě vytvářejí reálnou možnost odvrácení nové světové války, jakož i omezení tzv. lokálních válek. Pokud však existuje imperialismus, jehož podstata se nemění, mohou vzniknout národně osvobozenecké a občanské války a mohou též vzniknout i lidová povstání. Takový je konkrétně historický přístup komunistického hnutí k problematice války a míru.

Marxisticko-leninské strany Evropy principiálně vystupují proti „europocentrismu“ ať se vyskytuje v jakékoli formě. Komunistické a dělnické strany tím, že zásadně odmítají koncepci „europocentrismu“, nepopírají reálnou úlohu evropského komunistického hnutí v mezinárodním komunistickém hnutí a jeho reálnou úlohu ve světové politice.

Řešení otázky války a míru v Evropě má osudový význam nejenom pro národy a státy tohoto kontinentu, ale má též širší mezinárodní a celosvětový dosah. Tato významná souvislost má hluboké sociální, politické a vojenské příčiny.

Za prvé, Evropa vzhledem k celkovému ekonomickému, politickému, vědeckotechnickému a vojenskému potenciálu socialistických a kapitalistických zemí hraje významnou úlohu v mezinárodních vztazích a ve světové politice. V členských zemích RVHP žije 1/10 obyvatel světa a vyrábí se v nich 1/3 světové průmyslové výroby. Socialistické společenství se stalo nejdynamičtější ekonomickou silou ve světě. Na druhé straně západní Evropa představuje jedno ze tří hlavních center imperialistického soupeření; na světové kapitalistické průmyslové výrobě se podílí 31,7 % (Spojené státy 40,7). Z pěti stálých členů Rady bezpečnosti OSN a z pěti jaderných mocností jsou tři v Evropě: Sovětský svaz, Velká Británie a Francie. Ovšem úloha a poslání Sovětského svazu v Radě bezpečnosti OSN, jakož i jeho jaderného potenciálu jsou ve srovnání s Velkou Británií a Francií třídě politicky zásadně odlišné.

Za druhé, Evropa je nejen třídě, ale i vojensky rozdělena. V Evropě ve výrazné podobě vystupují do popředí zásadní třídní rozpory současné epochy: rozpor mezi socialistickými a imperialistickými zeměmi, mezi buržoazií a proletariátem a mezi režimem krajní reakce, monopolistickými špičkami a vším lidem. Základní rozpor současné epochy — rozpor mezi socialismem a kapitalismem — má vyhraněnou podobu a promítá se nejen do obsahu a zaměření zahraniční a vojenské politiky socialistických a kapitalistických zemí, ale silně též proniká do vědomí dělnické třídy, pracujících a evropských národů. Zásadní třídní rozpory, spolu s dalšími rozpory současné epochy, mají přímou i nepřímou spojitost s otázkou války a míru. To je na evropském kontinentě známeno tím, že tam jsou soustředěny hlavní vojenské síly světového socialismu a mezinárodního imperialismu. Stojí tam proti sobě dvě hlavní třídě protikladné vojensko-politické organizace: obranná organizace Varšavské smlouvy a agresivní Severoatlantický pakt. Vojenská konfrontace, kdyby se jí podařilo imperialismu vyprovokovat, by v Evropě vyústila v nejostřejší třídní střetnutí mezi silami socialismu a imperialismu.

Za třetí, Evropa vzhledem k třídní, politické, ekonomické a vojenské konstelaci sil světového socialismu a imperialismu

hraje významnou úlohu v zápase a soutěžení dvou protikladných společenských soustav. Vývoj politických a vojenských událostí v Evropě významně ovlivňuje řešení základní otázky současné epochy — otázky kdo s koho mezi socialismem a kapitalismem.

Sociální, politický a vojenský vývoj v Evropě se výrazným způsobem promítá: do poměru třídních sil ve světě, do světové politiky, do řešení důležitých mezinárodních problémů a do celkového mezinárodně politického klimatu. A nejen to. Řešení otázky války a míru v celosvětovém měřítku závisí do značné míry na mezinárodním vývoji v Evropě. Proto má zásadní význam otázka vlivu komunistického hnutí na vývoj evropské politiky.

Komunistické hnutí působí na vývoj evropské politiky mezinárodní činností zemí socialistického společenství, aktivitou komunistických a dělnických stran kapitalistických zemí a součinností komunistických a dělnických stran socialistických a kapitalistických zemí na mezinárodním poli.

Probíhající proces uvolňování mezinárodního napětí vytváří příznivější mezinárodně politickou základnu pro pozitivní řešení otázky války a míru ve prospěch světového socialismu, mezinárodního revolučního hnutí a mírumilovných národů. Mezi základní faktory, které vytvářejí příznivější mezinárodní podmínky odvrácení nové světové války patří:

1. **Růst ekonomické a politické moci a mezinárodního vlivu socialistického společenství, vedeného Sovětským svazem, nový poměr třídních sil v Evropě a ve světě, důsledná, ofenzivní a pružná zahraniční politika socialistického společenství, obrovská vojenská síla socialistických zemí, především Sovětského svazu. Ekonomický, politický, vědeckotechnický vývoj socialistických a kapitalistických zemí dokazuje, že ještě nikdy nebyla převaha socialismu nad kapitalistickým řádem, vybudovaným na příživnictví, vykořisťování a útisku, tak impozantní, jako v současné době.**

2. **Přeměna mírového soužití v reálný faktor mezinárodního vývoje.** Současnou mezinárodně politickou realitu Evropy charakterizují: zakotvení výsledků osvobozené války, boj evropských národů za druhé světové války a po ní; úspěšně skončená helsinská konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě, která byla svolána z iniciativy socialistických zemí a která v Závěrečném aktu mezinárodně právně kodifikuje principy mírového soužití; fídicí tendenci mezinárodního vývoje se stalo uvolňování napětí.

3. Zužuje se manévrovací prostor imperialistických mocností v mezinárodní a vnitřní politice i jejich možnosti vést agresivní akce. Mezinárodní situace v Evropě a ve světě se vyznačuje tím, že se do jisté míry zmiňuje nebezpečí vzniku jaderné války.

Pevné mezinárodně politické východisko berlínské konference při řešení problematiky války a míru vytvořily úspěchy socialistického společenství, ostatních revolučních, demokratických a mírových sil v realizaci programu míru XXIV. sjezdu KSSS. Konferencí schválený dokument „Za mír, bezpečnost, spolupráci a společenský pokrok v Evropě“ má obsahovou spojitost s programem dalšího boje za mír a mezinárodní spolupráci, za svobodu a nezávislost národů, který schválil XXV. sjezd KSS. Berlínská konference, shodně se závěry XXV. sjezdu KSS, akcentuje požadavek, aby proces uvolňování napětí se dále prohluboval, aby se upevňovaly jeho materiální základy; aby politické uvolnění bylo doplněno vojenským uvolněním.

Evropské komunistické a dělnické strany zdůraznily a zdůvodnily, že socialismus a mír jsou nerozlučné, že nositelem válečného nebezpečí a agrese je imperialismus, že spravedlivý, demokratický a trvalý mír není jen ušlechtilé přání, nýbrž zcela reálný úkol. O jeho splnění je možné a je třeba všemožně usilovat.

Berlínská konference opět podala svědectví o tom, že evropské komunistické hnutí podřizuje svou veškerou činnost hlavnímu cíli: zajistit mír, bezpečnost a společenský pokrok v Evropě. Komunistické a dělnické strany pokládají boj za mír nejen za splnění svého historického poslání, ale i za jednu z nejdůležitějších podmínek úspěšného vybudování socialismu a komunismu, rozvoje revolučního boje proletariátu v kapitalistických zemích a osvobozenického hnutí národů utlačovaných imperialismem. Program boje „Za mír, bezpečnost, spolupráci a společenský pokrok v Evropě“ v sobě spojuje nejbližší cíle dělnické třídy s bojem za její konečné cíle a zajišťuje další vývoj evropského revolučního hnutí.

Dokument berlínské konference zdůrazňuje: „Mezi bojem za mír, uvolnění napětí, bezpečnost a za prosazení principů mírového soužití, za upevnění vzájemné důvěry mezi národy a státy a bojem za nové ekonomické a politické vymoženosti pracujících, za sociální pokrok, je těsná vzájemná souvislost.“

Komunistické a dělnické strany Evropy vycházejí z toho, že boj za mír je všeobecně demokratickým hnutím, které si

neklađe a ani nemůže klást za úkol socialistické přeměny. Avšak boj za mír prospívá boji za společenský pokrok, protože je veden proti imperialismu jako zdroji válečného nebezpečí a přivádí nejširší lidové masy k tomu, že si lépe uvědomují své základní životní zájmy.

Zájmy důsledného revolučního hnutí vyžadují třídní a dialektické spojení boje, který směřuje k odstranění a zmírnění přímého nebezpečí vzniku války a agrese, s bojem, který směřuje k vymýcení příčin, z nichž vznikají války, k izolování sociálních sil, které jsou nositeli militarismu a agrese a k odstranění imperialismu ze scény dějin.

Berlínká konference prohlásila: „Politika imperialismu, neokolonialismu a všech nových forem útaku a vykořisťování zůstávají hlavním nebezpečím pro mír, nezávislost a rovnoprávnost národů. Současné nerovnoměrný vývoj, hospodářský rozvoj, nerovnoprávné hospodářské a politické vztahy jsou zdrojem napětí a konfliktů a jsou vážnou překážkou na cestě k nezávislosti a k sociálnímu pokroku.“

Strategický význam boje za mírové soužití spočívá v tom, že jeho realizace zabezpečuje:

— optimální, respektive jediné možnou alternativu světové — termojaderné válce;

— pevnou politickou základnu demokratizace systému mezinárodních vztahů na základě dodržování zásad svrchovanosti, rovnoprávnosti, územní nedotknutelnosti každého státu, velkého i malého, nevměšování se do vnitřních záležitostí, respektování práva všech národů na svobodnou volbu společenskoeconomického politického zřízení, řešení dosud nevyřešených mezinárodních problémů politickou cestou, jednáním;

— vytváření příznivých mezinárodních podmínek pro společenský pokrok a pro rozvoj mezinárodního revolučního hnutí a pro rozvoj světového revolučního procesu;

— omezování možností imperialismu překonat vlastní vnitřní rozpory zvyšováním mezinárodního napětí a vytvářením ohnisek mezinárodního napětí.

Leninské pojetí mírového soužití zdůrazňuje zásadu, že mírové soužití nemůže redukovat na abstraktní mír s imperialistickými zeměmi za jakýchkoli podmínek nebo vůbec bez podmínek. V. I. Lenin zdůrazňoval: „Heslo míru lze razit v souvislosti s určitými mírovými podmínkami nebo bez jakýchkoli podmínek jako boj nikoli za určitý mír, nýbrž za mír vůbec (Frieden ohne weiters). Je jasné, že v tomto druhém případě je to nejen nesocialis-

tické, nýbrž vůbec bezobsažné, nesmyslné heslo". (V. I. Lenin, Spisy, Sv. 21, Praha 1957, s. 290.)

Evropské komunistické hnutí bojuje za konkrétní mír, tj. za mír spravedlivý, demokratický a trvalý. Takové pojetí míru nemá nic společného s pacifistickým pojetím míru, ani s teorií míru za každou cenu, ani s takovým pojetím míru, jež by znamenalo zmrazování procesů probíhajících v jednotlivých zemích.

L. I. Brežněv na kongresu mírových sil v Moskvě roku 1973 prohlásil: „Domnívám se, že nikomu z nás by nevyhovoval mír založený stejně jako dříve na „rovnováze strachu“. Takový mír by se sotva lišil od studené války. Byl by to „studený mír“, který by se mohl snadno vrátit zpět k napjaté konfrontaci skličující vědomí a život národů a skrývajících nebezpečí světového konfliktu.

Národy chtějí mír spolehlivý a nezvratný, lze-li to tak říci na rovnováze bezpečnosti a vzájemné důvěře. Je to mír otevřený pro širokou mezinárodní spolupráci ve jménu pokroku.“

Boj evropského a celého mezinárodního komunistického hnutí za spravedlivý, demokratický a trvalý mír je neoddelitelně spjat s těmito mezinárodními problémy: Především předpokládá důsledné prosazení a respektování zásad a principů politiky mírového soužití, jako neporušitelné mezinárodní normy, vztahů mezi státy s rozdílným společenským zřízením. Dále předpokládá přísné respektování a dodržování principu, že každý národ má nezadatelné právo svobodně a podle své vůle rozhodnout o tom, v jakém sociálním politickém zřízení chce žít. Z toho vyplývá, že ve světě nemůže existovat žádný sociální, koloniální a nekoloniální status quo. Konečně předpokládá likvidaci vojenského rozdělení: světa na bloky stojící proti sobě a prosazení všeobecného a úplného odzbrojení.

L. I. Brežněv na berlínské konferenci prohlásil: „Nemáme samozřejmě vůbec v úmyslu klást rovnítko mezi těmito organizacemi. Varšavská smlouva je čistě obranná organizace. Pokud jde o NATO, byl tento pakt vytvořen jako nástroj agrese a potlačování osvobozenického boje národů a ať se jeho činnost přikrášluje sebe víc, je takový i dnes. Jsme však zásadně proti rozdělení světa na vojenské bloky a jsme připraveni učinit vše pro to, aby se dospělo k současnému zastavení obou seskupení.“

Berlínská konference vychází z toho, čeho bylo dosaženo v uvolňování napětí a navrhuje souhrn nezbytných účinných opatření, která směřují k prosazení vojen-

ského uvolnění napětí. Navržené opatření ve svých důsledcích směřují k zastavení procesu upevňování a rozšiřování materiální základny války, k zužování možnosti vzniku nové světové války, k zužování úlohy vojenské síly v mezinárodních vztazích, k oslabování vlivu militaristických kruhů a představitelů vojensko-průmyslového komplexu na politiku buržoazních států a k posilování politické a materiální základny spravedlivého, demokratického a trvalého míru.

Evropské komunistické a dělnické strany pokládají problematiku prosazení uvolnění vojenského napětí za základní politický úkol komunistického, demokratického a mírového hnutí v Evropě, v současně etapě vývoje mezinárodní situace. Úkol, který předpokládá řešení rozporu mezi existujícím politickým uvolněním napětí a pokračující materiální přípravou války. Pokračující závody ve zbrojení, zdokonalování zbraňových systémů, výzkum nových druhů zbraní, růst militarismu, to vše komplikuje mezinárodní situaci a neustále ohrožuje úspěchy, kterých bylo dosaženo při zmírňování napětí.

Ze vztahu politiky a války vyplývá, že proces uvolňování mezinárodního politického a vojenského napětí je proces jednotný: **vojenské uvolnění není myslitelné bez uvolnění politického.** Politické uvolnění tvoří výchozí předpoklad pro vojenské uvolnění, neboť bez dostatečné úrovně pozitivních politických a hospodářských vztahů a vzájemné důvěry mezi státy s rozdílným společenským zřízením, včetně zřeknutí se použití síly a závazku řešit mezinárodní spory výlučně mírovými prostředky, nemůže být dosaženo vojenského uvolnění. Avšak politické uvolnění napětí nemůže být úspěšné a spolehlivé, jestliže je nebude doprovázet a doplňovat řada konkrétních opatření v oblasti vojenského uvolnění. Nezvratnost uvolnění jako základní podmínka míru a mezinárodní bezpečnosti může být zajištěna pouze za předpokladu komplexního vývoje obou základních částí — politické i vojenské. V tom spočívá dialektika procesu politického a vojenského uvolnění.

Berlínská konference zdůraznila, že **dosažení souladu mezi politickým a vojenským uvolněním předpokládá:**

1. **Důsledné dodržování a úplné uskutečňování principů a úmluv obsažených v Závěrečném aktu helsinské konference o evropské bezpečnosti a spolupráci.** L. I. Brežněv prohlásil: „Tento kolektivně vypracovaný dokument [Závěrečný akt — poznámka autora], zakotvuje všechno, čeho bylo dosaženo ve zlepšování evrop-

ského politického ovzduší, vytyčil dlouhodobou perspektivu realistického a odpovědného postupu v mezinárodních záležitostech, zejména evropských, a do značné míry i z hlediska potenciálních možností urovnání celosvětových problémů. Je přesně zaměřen na uvolnění mezinárodního napětí, na zastavení vojenských konfliktů v těch oblastech, kde dosud trvají, a na rozvoj mírové spolupráce států bez jakéhokoli vměšování do jejich vnitřních záležitostí.

2. Důsledný a široký boj lidových mas za realizaci Závěrečného aktu, za zkrácení a zatlačení reakčních sil, jež odmítají výsledky helsinské konference a pokoušejí se zmařit kurs, který směřuje k uvolnění a bezpečnosti národů. To nyní tvoří konkrétní obsahovou náplň boje proti válce, za mír a mezinárodní bezpečnost dělnického, komunistického a demokratického hnutí.

3. Prosadit nezbytná konkrétní opatření v oblasti odzbrojení a upevnění bezpečnosti v Evropě. Evropské komunistické a dělnické strany vycházely z leninské teze, že „odzbrojení je ideálem socialismu“ a navrhly uskutečnit konkrétní opatření v oblasti odzbrojení. Opatření, která vycházejí z potřeb nynější historické situace, kdy probíhá zápas dvou protikladných společenských soustav a kdy probíhá vědeckotechnická revoluce ve vojenském. Navržená odzbrojovací opatření nemají nic společného s pacifistickým pojetím odzbrojení nebo s koncepcí odzbrojení za každou cenu a bez podmínek. Mezi konkrétní opatření patří:

- zastavení horečného zbrojení;
- realizace všeobecného a úplného odzbrojení pod mezinárodní kontrolou;
- likvidace cizích vojenských základů a odsun cizích vojsk;
- omezení vojenských výdajů;
- závazek nepoužívat jaderné zbraně, zákaz všech zkoušek jaderných zbraní, odsun jaderných zbraní z území cizích států atd.

Navržená konkrétní opatření, která směřují k prosazení vojenského uvolnění napětí, tvoří významnou obsahovou náplň zahraničně politické činnosti socialistických zemí, důležitou část politické aktivity komunistických a dělnických stran kapitalistických zemí.

4. Vymýtit fašismus, uhájit demokracii a národní nezávislost. Dokument konference konstatuje: „Dnes je nezbytnější než kdy jindy vystupňovat boj na obranu a za rozvinutí demokratických práv s tím, aby se zabránilo rostoucí tendenci monopolistické kapitálu uchylovat se k repre-

sivním a autoritářským metodám vlády ohrožujícím vymoženosti evropských národů a jejich postup cestou míru a společenského pokroku.“

Evropské komunistické a dělnické strany rozpracovaly celý komplex problémů spojených s realizací uvolňování napětí, s bojem za oslabení a perspektivně i odstranění nebezpečí světové války.

Berlínská konference ukázala, že boj za prohlubování procesu uvolňování mezinárodního napětí a za jeho doplnění vojenským uvolněním představuje složitou, ale reálnou cestu ke spravedlivému, demokratickému a trvalému míru. Tato cesta zabezpečuje, že otázka války a míru se bude řešit ve prospěch světového socialismu, mezinárodní dělnické třídy, pracujících a mírumilovných evropských národů. Pouze tato cesta zabezpečuje, aby se v mezinárodním životě neprosadilo imperialistické řešení otázky války a míru. Cesta navržená berlínskou konferencí je cesta třídního boje, boje socialistických zemí a mezinárodní dělnické třídy proti imperialismu a mezinárodní reakci.

Positivní řešení otázky války a míru — hlavní otázky soudobých mezinárodních vztahů — předpokládá existenci materiální síly, a to dostatečně silné. L. I. Brežněv v tomto směru prohlásil: „... dnes ve světě existuje síla, a přitom dostatečně mocná, která při každém ztížení situace neochvějně vystupuje proti nebezpečí války a která je inspirující podporou pro všechny, kdož si váží míru na zemi. Tato síla — socialistické státy — je hlavní oporou světového míru a bezpečnosti národů v naší epoše.“

Berlínská konference svými závěry přispěla k rozvoji marxisticko-leninské teorie v otázce války a míru a v otázce vztahu mezi bojem za mír a bojem za sociální pokrok. Zdůraznila, že boj proti nebezpečí války, za mír a mezinárodní bezpečnost není snadná a krátkodobá záležitost. Zdůraznila souvislost, že boj za mír a mezinárodní bezpečnost tvoří významnou součást třídního zápasu mezi světem socialismu a světem kapitalismu.

Jednotná strategie a taktika evropských komunistických a dělnických stran v oblasti boje za mír, bezpečnost a společenský pokrok přispějí k upevnění akční jednoty evropského komunistického hnutí a k aktivizaci boje lidových mas proti válce. Komunistické a dělnické strany Evropy dávají dělnické třídě, pracujícím a mírumilovným národům jasnou politickou a ideologickou argumentaci k boji za mír, bezpečnost, spolupráci a společenský pokrok v Evropě.